

כתי אפלטון, שכן שני, רמזים: י.ג. ל.כ.ס. יו.ל.ל.מ.
 ול אקריב: הולצא פוקן, הסיס (1987), נר 421-427

ספר ז
 הוספה - 1077 א
 סימן (א) אוקין, א.מ.א. א.א.א.א.א.

„ולאחר מכן“, אמרתי, „צייר-נא בנפשך מצב כדלהלן, ויהא לך משל לתכונתנו הטבעית, אשר לחינוך וחוסר-חינוך. תאר לך בני אדם השוכנים מתחת לפני האדמה במעין מערה, שיש לה מבוי-כניסה ארוך הפתוח לרווחה כלפי האור, לרוחבה של המערה כולה. בתוכה הם אסורים מילדותם, כבולים בשוקיהם וצוואריהם, עד שאין בידם לשנות מקומם, ואינם רואים אלא לפנייהם, כיון שאין ביכולתם להסב ראשם מפאת הנחשתיים. הרחק מאחוריהם, ולמעלה מהם, דולק אור של אש, ולמעלה, בין האש ובין האסירים, ישנה דרך, שלאורכה — צייר לך — נבנתה חומה, כאותן המחיצות המפרידות בין עושי הלהטים וקהל-הצופים, שמעליהם הם מראים את הלהטים.“

„רואה אני“, אמר.

„ועוד ראה-נא שלאורך החומה הזאת נושאים בני אדם כלים למיניהם שבולטים מעל החומה, ופסלי אנשים ושאר בעלי חי העשויים אבן ועץ וחמרים מחמרים שונים, וכדרכו של עולם — חלק מנושאי הפסלים ישמיעו קולות, וחלקם — ישתוקו.“

„משונה“, אמר, „תמונתך, ומשונים אסיריך.“

„הם דומים לנו“, אמרתי אני; „שכן הגע עצמך: שמא סובר אתה, ראשית-כל, שאנשים הנתונים במצב זה כבר ראו שמץ דבר משל עצמם ומשל חבריהם לכלא, חוץ מצליליהם, הנופלים אל קיר המערה שלמולם, מחמת האש (שמאחוריהם)?“

„וכי כיצד יראו יותר מזה“, אמר, „כשהיו אנוסים כל ימיהם לבלתי הניע ראשם?“

„ומשל הדברים הנשיאים (ובולטים מעל החומה)? כלום יראו יותר מצליליהם?“

לקצוע כי תחום זה של ההווה והמושכל, שהחכמה הדיאלקטית מתבוננת בו, עולה בבהירותו על תחום המדעים, הנקראים בשם זה, שלהם ההיפותסות — דברים ראשונים למעלה, ושבענייניהם אמנם מוכרחים המעינים לעיין בכוח המחשבה ולא בחושים; אולם מאחר שאינם עולים אל ראשית-דבר ומסתכלים משם, אלא מהיפותסות, נראה לך שלא בשכלם הם תופסים את העניינים הללו, אף על פי שבגדר מושכלות הם, כשהמעין רואה בצדם ראשית-דבר¹⁸. ודומני שלגיאומטריקנים ולשכמור תם הנך מייחס, מחשבה ולא שכל, כאילו דבר-ביניים הוא המחשבה, בין סברה ושכל.“

„במידה הראויה ביותר“, אמרתי אני, „תפסת את הדברים. וכנגד ארבעת הקטעים קבל-נא ארבעה מצבים אלו המתהווים בנשמה: הכרה שכלית — כנגד העליון, מחשבה — כנגד השני במעלה; ואילו לשלישי — הקפל, אמונה, ולאחרון — דימוי; ערוך אותם לפי היחס שצין קטעי הקו, והיית מוחזק בכך, שבה במידה שהתחומים הללו, שכוחות הנשמה חלים עליהם, יש להם חלק באמת, באותה המידה יש לכוחות הללו חלק בבהירות ההבחנה.“

„הריני מבין“, אמר, „ומודה שכך הוא, ואני עורך אותם כאשר דיברת.“

¹⁸ לכל הפיסקה הזאת, שהפרשנות הרבתה לעסוק בה, השווה במיוחד ספרו של Ross, Plato's Theory of Ideas, ע' 45 וכו', שנעזרתי בו הרבה בתרגום הפיסקה. אך דרך אגב יוזכר, שלא נראית לי דעתו של רוס, כאילו אפלטון לא שם לב — או אינו מייחס חשיבות — לעובדה, שהקטע השני והשלישי בקו המחולק כנ"ל — שחיים הם. אין ספק שאפלטון ידע על שחיון זה, ואם איננו מזכיר את הדבר במפורש, הרי טעמו עמו, שכן במסגרת „דיון דגן“ לא היה הדבר מוסיף ולא כלום; ואילו העובדה ששני הקטעים הללו שחיים הם, הריהי שרירה וקיימת, ואי אפשר שאפלטון לא ייחס חשיבות לעובדה מעין זו. ויש לזכור את הנאמר לעיל, בפתיחת הפיסקה: „חוששי... שאף ירבו הדברים שאפסח עליהם. אף על פי כן — מרצוני לא אחסיר כל מה שאפשר להביא בתחום דיון דגן.“

"מובן שלא".

[515]

"ואם יוכלו לדבר איש עם רעהו, כלום לא יהיו מובטחים במה שיראו, שאלה הם הדברים עצמם?"

"בהכרח".

"ואם גם הד יהא בו באותו כלא, מהקיר שלמולם? שמא יהיו סבורים, לדעתך, שעה שאחד העוברים ישמיע קולו, שלא הצל העובר לפניו השמיע את הקול, אלא מה שהוא אחר?"

"חי זיוס! לדעתי, לא!" אמר.

"ומכל הבחינות, אפוא", אמרתי אני, "יראו אנשים אלה את צללי החפצים כאמת שאין בלתי?"

"הכרח גמור", אמר.

"התבונן-נא, אפוא", אמרתי אני, "בדרך בה ישתחררו מכבליהם ויירפאו מסכלותם, אם לפי טבע הדברים לא תהא עשויה כדל-הלן: שעה שאחד מהם יותר מכבליו ויוכרח לפתע לקום, להפנות צווארו, ללכת ולהביט כלפי האור, ובכל אלה יתייסר בייסורים, ומחמת הצננוץ לא יוכל להביט אל הדברים הללו, שאז ראה צלליהם, — מהו, לפי דעתך, שיאמר אותו איש, אם מי שהוא יבוא ויגיד לו, שאז ראה הבלים, ואילו עכשיו ישרה ראייתו יותר, כיון שנתקרב כל שהוא אל היש, והופנה אל דברים אמיתיים יותר? ומה גם, אם יצביע על כל דבר מהדברים העוברים לפניו, ויכריחנו להשיב על שאלתו: מה הוא זה? כלום אינך סבור שיהא שריו במבוכה, ויאמין שמה שראה אז — היה אמיתי יותר ממה שמראים לו עכשיו?"

"הרבה יותר", אמר.

"ואם אף יכריחנו להביט אל האור עצמו, כלום לא תכאבנה עיניו, ויפנה עורף ויברח אל אותם המראות שהוא מסוגל לראות, ויהא מוחזק בכך, שהללו הם לאמיתו של הדבר ברורים יותר מהדברים שמראים לו אותם עכשיו?"

¹ כלומר, אל אור האש הדולקת במערה, למעלה ממושב האסירים, כמתואר לעיל.

[515—516]

פוליטיאה ז

423

"כך הוא", אמר.

"ואם מי שהוא", אמרתי אני, "ימשכנו משם בכוח בעלייה הקשה והתלולה, ולא ירפה עד שימשכנו החוצה אל אור השמש, כלום לא יתייסר בייסורים ויתרעם, ואם יגיע אל אור היום, יסנוור הזוהר את עיניו, ולא יוכל לראות אף דבר מהדברים האמיתיים, כפי שהם נקראים עכשיו?"

"לא כי", אמר; "מכל מקום: לא מיד".

"דומני, אפוא, שיהא לו צורך בהרגל, אם הוא עתיד לראות את שלמעלה. ובתחילה יקל עליו ביותר להסתכל בצללים, ואחר מכן — בבבואות שעל פני המים של בני האדם וכל השאר, ואז — בהם עצמם; וכן יקל לו יותר להתבונן בלילה בתופעות השמיים ובשמיים עצמם, כשהוא מביט אל אורם של הכוכבים והירח, משיביט ביום אל השמש ואור השמש".

"כמובן".

"ובסופו של הדבר, דומני, יראה את השמש, — לא דמיונותיו על פני המים ובמקומות שאינם מושבו, אלא אותו כשהוא לעצמו, במקומו שלו, יוכל לראות, ולחזות בו כמות שהוא".

"בהכרח", אמר.

"ולאחר מכן כבר יסיק על אודותיו את המסקנה, שהוא הוא הגורם לעונות ולשנים, ומשגיח על כל המצוי בעולם הנראה, והריוהו גם עילתם הרחוקה של כל אותם המראות שהיו רואים במערה".

"ברור", אמר, "שלאחר מכן יגיע גם לכך".

"וכי מה? בזכרו את משכנו הראשון ואת החכמה דשם ואת חבריו לכלא ההוא — כלום אינך סבור שיראה את עצמו מאושר בשל שינוי מעמדו, וירחם על הללו?"

"עד למאוד".

"ואם אז היו נהוגים בהם כיבודים ושבחים הדדיים, ופרסים למי שראה ראייה חדה ביותר את אשר עבר לפניו, והיטיב לזכור את אשר ברגל הקדים לבוא, ואת אשר אחר, ואלו דברים היו

באים בעת ובעונה אחת, וניבא מתוך כך את העתיד לבוא נבואה קולעת ביותר, — כלום ישתוקק איש זה, לפי דעתך, לאותם הכיבודים ויתקנא במכובדים שבין הללו ובשליטים שבהם? או יתקיים בו דברו של הומירוס, ובכל נפשו ירצה, להיות שכירו של איש עני ולחרוש את שדהו², ולסבול כל סבל אחר, תחת אשר יהא סובר כאותן הסברות, וחי אותם החיים?"

"כך דעתי", אמר: "יעדיף לקבל על עצמו כל סבל, ולא לחיות את החיים הללו."

"וגם על זאת תן דעתך", אמרתי אני: "אם האיש שכך עלה לו, ישוב וירד, וישב במושבו הישן — כלום לא תחשכנה עיניו, כשלפתע יבוא לשם מאור השמש?"

"מאוד מאוד", אמר.

"ואם שוב יצטרך להתחרות עם אסירי עולם אלו בהבחנת הצל-לים הללו, בעודו מוכה סנורים, ובטרם ירגיל עיניו, ואם ארוך למדי יהיה הזמן עד שיסכים, — כלום לא יהא לצחוק, ויאמרו עליו שחזר מעלייתו למעלה בעיניים מקולקלות, ואף הנסיון להגיע למעלה אינו כדאי? וכל השולח ידו להתירם ולהוליכם אל על, — כלום לא יהרגוהו, אילו יכלו באיזו דרך שהיא לתפוס אותו ולהרגו?"

"בוודאי", אמר.

"והנה", אמרתי אני, "את המשל הזה, גלאוקון יקירי, יש לייחס על כל פרטיו למה שנאמר קודם: המשל את המדור המתגלה לראייה — למשכן שבכלא, ואת אור האש שבו — לכוח השמש; ואם תשווה את העלייה למעלה ואת חזות הדברים של-מעלה לדרך הנשמה אל-על, אל תחום המושכל, תפרש אל-נכון את תקות נפשי, והרי זאת ביקשת לשמוע. ואלוהים יודע אם תקוה של אמת היא; אולם מה שנראה לי, כך הוא נראה. לאחר-

² הומירוס, אידיסיאה 11, חרוז 489; דבריו של אכיליוס המת אל אודיסיוס המבקר אצלו בשאול תחתיה; המשך החרוז הוא: "תחת אשר אשלוט על כל המתים שפג כוחם."

רונה ובדי-עמל תתגלה בתחום המושכל דמות הטוב; ואילו לאחר שתיראה, יבוא רואה לידי מסקנה, שהיא היא לעולם כולה עילת כל מה שהוא נכון ונאה, כאשר היא מולידה בנראה את האור ואדוני האור, וגורמת במושכל, ששם היא עצמה הגבירה, לאמת ולשכל, ואותה חייב לראות כל מי שמתעתד לפעול בתבונה, ברשות היחיד או ברשות הציבור."

"כמוך", אמר, "הריני מוחזק בזה גם אני, ככל שידי משגת."

"הבה, אפוא", אמרתי אני, "וגם בכך היה-נא מוחזק כמוני, ואל תתמה על הללו שהגיעו עד כאן, משום מה הם מסרבים לעסוק בענייניהם של בני האדם, ותמיד נדחפות נשמותיהם אל על, לשהות שם. שהרי הדעת נותנת שכך הוא, אם אמנם דומה הדבר למשל שהבאנו."

"ודאי שהיא נותנת", אמר.

"וכי מה? כלום בכך יש, לפי דעתך, משום תימה", אמרתי אני, "אם מי שילך מחזיונות אלוהיים לענייני אנוש, יהא פגום בהלי-כותיו וייראה מגוחך עד מאוד, אם בעודו מוכה סנורים, ובטרם יסכין די הצורך לאפילה דשם, יהא עליו להתנצח בבתי דין או בכל מקום אחר על צללי הצדק או צללי פסליו של הצדק, ולריב על כך לפי כל דרך בה מצטיירים עניינים אלו בלב בני אדם שמימיהם לא ראו את הצדקה עצמה?"

"שום תימה לא יהיה בכך", אמר.

"אך אילו היה בין אלה אדם ששכלו בראשו", אמרתי אני, "היה זוכר שיש שני מיני מבוכה המטרידים את העיניים, ומשתי סיבות: בתחילת אדם אור בחושך, וחושך באור. והיה מאמין שהוא הדין גם בנשמה, וכל אימת שיראה אחת שנתבלבלה ואיננה יכולה להכיר דבר, לא יהא צוחק בלי טעם, אלא מעיין אם היא באה מחיים בהירים יותר ומגששת באפילה מפני שלא הסכינה לזו; או אם יצאה מסכלות רבה והוכתה בסנורים מרוב

³ המשגיג את האמת; כשם שבעולם הנראה יוצרת השמש את הדברים הנראים, וגם את כוח הראייה שבעין הרואה דברים אלו.

הזוהר שבמקום הבהיר יותר; ולפיכך תהא האחת מאושרת בעיניו בשל מה שנעשה בה ובשל אורח-חיה, ואת השנייה ירחם; ואם יבקש לצחוק לה לזו האחרונה, יהא צחוקו זה מגוחך פחות משל הצחוק לנשמה שבאה מלמעלה, מתוך האור.
 "מאוד מאוד", אמר, "דיברת כשורה".

"ואם זאת אמת", אמרתי, "הרינו חייבים ליצור לנו בעניינים אלו דעה כדלהלן: טיב החינוך אינו כטענתם של כמה אנשים המתיימרים בהכרוזותיהם שהנם מחנכים. שהרי לפי טענתם מכניסים הם ידיעה לתוך נשמה, שעד אז לא היתה בה ידיעה. כאילו הכניסו ראייה לעיניים עיוורות".

"אמנם כך הם טוענים", אמר.

"אולם הגיון-דברים זה שהגינו עכשיו", אמרתי אני, "מסמן לנו, שכמו שאי אפשר היה להסב את העין מן החשך כלפי הבהיר אלא אגב הסבת הגוף כולו, כן גם הכוח הזה המצוי בנשמת כל אדם, והכלי בו לומד כל אדם: ביחד עם הנשמה כולה יש להפנותו מן המתהווה, עד שיהא ביכולתו לעמוד ולהתבונן במה שהוזה, ובהוזה הבהיר ביותר; וזה, לפי דברינו, הטוב; לא כן?"

"והחינוך יהא, אפוא", אמרתי אני, "בקיאות בעצם הדבר הזה: בהפנייה; דהיינו — הידיעה כיצד יוסב אותו כוח-הנשמה בדרך קלה ויעילה ביותר; ואיננו בא ליצור בכוח זה את הראייה, כי אם מניח שזו כבר מצויה בו, אלא שאיננו מכוון לצד הנכון, ואינו מביט אל אשר צריך היה; ולכך יביאנו החינוך".

"אמנם כך מסתבר", אמר.

"והנה שאר הסגולות הטובות שמייחסים אותן לנשמה מקורבות הן, כנראה, לאלה של הגוף, — שאכן אינן מצויות בה מלכתחילה, ומוכנסות לתוכה לאחר מכן בהרגל ובאימון; — ואילו סגולת התבונה שייכת, כפי שמסתבר, למשהו אלוהי הרבה יותר, שלעולם אינו מאבד את כוח פעולתו, אלא שהפנייה (נכונה ובלתי נכונה) תעשנו למועיל ומצלית, ושוב לחסרת-תועלת ומזיק.

או שמא עד כה לא שמת לב לאנשים שקוראים להם נבלים, אולם — חכמים: באיזו פיקחות מביטה נשמתם הפעוטה, ובאיזו חריפות היא מבחינה באותם העניינים שכלפיהם הופנתה; באשר כוח הראייה שלה איננו גרוע, אלא שאנוסה היא לשרת את הרע, וככל שמבטה חריף יותר, כן תרבינה הרעות מעשי-ידיה?"

"בודאי", אמר.

"ואתו כוח", אמרתי אני, "של תכונה טבעית כזאת: אילו נגמם כבר בימי הנעורים, ונכרתו מעליו כביכול אותם משקלות העופרת שהן שאר-בשרה של ההתהוות, והמתחברות לזלילות ולהנאות ותפנוקים כיוצא בהן, ומטות את ראיית הנשמה כלפי מטה — אילו נפטר מיסודות אלו, והיה מתהפך לצד האמת, הרי שאותו כוח עצמו של אותם האנשים עצמם היה מצטיין גם בתחום ההוא באותה חריפות הראייה, בה הוא מכיר את הדברים שכלפיהם הוא מופנה עכשיו".

"כך מסתבר", אמר.

"וכי מה? כלום לא מסתבר גם זה", אמרתי אני, "ומתחייב מתוך מה שנאמר קודם, שלעולם לא יהיו לא אלו ולא אלו אפיטרופסים ראויים למדינה: לא חסרי החינוך ושלא נתחנכו באמת, ולא אותם שמניחים להם לעסוק כל ימי חייהם בחינוך שלהם עצמם; הללו משום שאין להם בחייהם מטרה אחת שיהיו מצווים לכוון אליה בכל מעשיהם הפרטיים והציבוריים, ואלו משום שמרצונם לא יהו פועלים, מהיותם סבורים שכבר לפני פטירתם פרשו להם לאיי השליוס".

"אמת", אמר.

"עלינו מוטל, אפוא", אמרתי אני, "על מייסדי המדינה, להכריח את בעלי התכונה הטבעית המעולה שיגיעו לאותו מדע שקודם קראנו לו הגדול שבמדעים, יראו את הטוב ויעלו אותה עליה; ואילו לאחר שיעלו ויראו די הצורך, אין להרשות להם מה שמרשים להם עכשיו".